

Λήψη αποφάσεων και καριέρα

(Γιατί ψυχολόγος;)

Στην εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθεί το πώς κάποιος επιλέγει να ακολουθήσει το επάγγελμα του ψυχολόγου. Ποιες είναι οι επιρροές που δέχεται και τον ωθούν προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά και κατά πόσο αυτή η διαδικασία εμπίπτει σε κάποιο μοντέλο λήψης αποφάσεων που αφορά την καριέρα.

Οτιδήποτε κάνουμε συνειδητά ή ασυνείδητα είναι αποτέλεσμα κάποιων αποφάσεων. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνουμε στοχεύουν στο να μας βοηθήσουν να καταλάβουμε τις συνθήκες του προβλήματος, με σκοπό την ανάπτυξη καλής κρίσης, για να πάρουμε αποφάσεις για την δεδομένη κατάσταση (Saaty 2008).

Πώς, όμως, επιλέγει κάποιος να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη καριέρα; Τι επιρροές δέχεται ώστε να αποφασίσει ποίο επάγγελμα θα ακολουθήσει και δη αυτό του ψυχολόγου; Η απόφαση ακολουθεί κάποιο συγκεκριμένο μοντέλο λήψης αποφάσεων που αφορά την καριέρα; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που θα προσπαθήσει να προσεγγίσει αυτή η εργασία.

Σύμφωνα με το βιβλίο του Super, *The psychology of careers*, 1957, καριέρα είναι οι προσπάθειες για την αξιοποίηση των δεξιοτήτων, ταλέντων και ενδιαφερόντων, που αντικατοπτρίζουν το πώς αντιλαμβάνεται κάποιος τον εαυτό του (Gianakos Irene 1999).

Τα μοντέλα λήψης αποφάσεων είναι πλαίσια/ σκελετοί που βοηθούν στο να γίνεται αντιληπτό πώς κάποιος, που λαμβάνει μια απόφαση, επεξεργάζεται τις πληροφορίες και φτάνει σε συμπεράσματα. Όταν αυτά τα μοντέλα εφαρμόζονται στην εργασιακή συμπεριφορά, μπορούν να θεωρηθούν ως μοντέλα για την λήψη αποφάσεων στην καριέρα (Harren 1978). Οι Jepsen and Dilley (1974), όπως αναφέρει ο Harren (1978), χαρακτηρίζουν ως μοντέλο λήψης αποφάσεων ένα πλαίσιο που προϋποθέτει την παρουσία κάποιου που θα πάρει μια απόφαση, μια κατάσταση η οποία χρήζει απόφασης και σχετικές πληροφορίες από το ίδιο το άτομο αλλά και το εξωτερικό του περιβάλλον. Επομένως, ένα μοντέλο λήψης αποφάσεων είναι μια ψυχολογική διαδικασία κατά την οποία κάποιος οργανώνει την

πληροφόρηση, σκέπτεται τις εναλλακτικές επιλογές και μένει πιστός σε μια σειρά ενεργειών (Harren 1978).

Κατά καιρούς, διάφορες θεωρίες έχουν αναπτυχθεί για να εξηγήσουν πώς επιλέγει κάποιος καριέρα. Ανάμεσα στις θεωρίες που υπογραμμίζουν την σημασία της αυτογνωσίας, αυτή του Super (1957) είναι που έχει μελετηθεί περισσότερο.

Σύμφωνα με αυτή, οι επιλογές καριέρας βασίζονται σε συμπλήρωση καταλλήλων εργασιακών "αποστολών" που πραγματοποιούνται σε ηλικία 14 ως 25 χρονών. Συγκεκριμένα, στο χρονικό διάστημα μεταξύ 14 ως 18 χρονών επιτελείται η αυτογνωσία και κρυσταλοποίηση της απόφασης για την καριέρα που πρόκειται να ακολουθήσει. Έχοντας ανακαλύψει, δηλαδή, ο έφηβος την κλίση και τα ταλέντα του, αναγνωρίζει τους τομείς με τους οποίους θέλει να ασχοληθεί. Στην ηλικία 18 ως 21 χρονών έχει συγκεκριμενοποιήσει την απόφασή του, ενώ στο χρονικό μεταξύ 21 και 24 χρόνων γίνεται η υλοποίησή της (Gianakos Irene 1999).

Ο Super (Gianakos 1999) αναγνωρίζει τέσσερις κατηγορίες καριέρας που αντανακλούν την επιρροή της αυτογνωσίας και ολοκλήρωσης των ανάλογων "αποστολών" που αναφέρθηκαν πιο πάνω, οι οποίες είναι οι εξής:

- **Stable** : η καριέρα επιλέχθηκε και πραγματοποιήθηκε νωρίς και μόνιμα
- **Multiple trial** : αφορά μετακίνηση από μια σταθερή καριέρα σε άλλη
- **Conventional** : αφορά πειραματισμό με περισσότερες από μία επιλογή πριν την μόνιμη
- **Unstable** : αφορά σειρά από δοκιμές επαγγελματικών επιλογών χωρίς καμία ιδέα μονιμότητας

Ένα ακόμα σημαντικό μοντέλο λήψης αποφάσεων είναι αυτό του Harren (1979). Σκοπός αυτής της έρευνας δεν είναι η αναλυτική προσέγγιση αυτού του μοντέλου, επομένως θα επισημανθούν επιγραμματικά τα βασικά σημεία (πίνακας 1). Αξίζει, ωστόσο, να παρατηρηθεί η ομοιότητα με το μοντέλο του Super ως προς τα στάδια της διαδικασίας της απόφασης (awareness-planning-commitment-implementation). Εξαιρετικής σημασίας, επίσης, είναι το γεγονός ότι σε αυτό το μοντέλο ενσωματώνονται και επιρροές ψυχολογικής φύσεως που προέρχονται είτε από το ίδιο το άτομο, ή από το περιβάλλον του. Λόγου χάριν, η αυτό-εκτίμηση (self_esteem) είναι στοιχείο αξιολόγησης του επιπέδου ικανοποίησης με τον εαυτό του και του βαθμού αυτοπεποίθησης. Άλλες συνθήκες (conditions) που επηρεάζουν την ψυχολογία του ατόμου που πρόκειται να επιλέξει καριέρα είναι οι διαπροσωπικές αξιολογήσεις (interpersonal evaluations), δηλαδή η επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία από άλλους, η θετική ή αρνητική επίδραση

της επιλογής στον εαυτό του αλλά και σε άλλους, καθώς και η ψυχολογική και οικονομική στήριξη από άλλους.

Process :	awareness-planning-commitment-implementation
Characteristics :	self_concept (identity-self_esteem), style(rational-intuitive-dependent)
Tasks :	autonomy-interpersonal maturity-sense of purpose
Conditions :	interpersonal evaluations-psychological states

Πίνακας 1: Μοντέλο Harren

Σκοπός αυτής της μικρής έρευνας είναι να παρουσιάσει τους λόγους που κάποιος επιλέγει το επάγγελμα του ψυχολόγου και να διαπιστωθεί, αν η επιλογή του επαγγέλματος αυτού εμπίπτει στα προαναφερθέντα μοντέλα.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι ημιδομημένες μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις διάρκειας από 30 ως 35 λεπτά, από 2 γυναίκες ψυχολόγους 32 και 29 ετών. Η πρόθεση αυτού του τύπου συνεντεύξεων είναι να προκύψουν αφηγήσεις των υποκειμένων που να αποκαλύψουν όλους αυτούς τους παράγοντες που τις ώθησαν στη επιλογή τους. Κάποιες από τις ερωτήσεις που τέθηκαν, παρατίθενται παρακάτω (πίνακας 2).

- Με ποια κριτήρια αποφάσισες να γίνεις ψυχολόγος;
- Τι σκεφτόσουν, τι σε έκανε να πάρεις αυτή την απόφαση;
- Τι σε ενθουσίαζε σε αυτόν τον ρόλο;(του ψυχολόγου)
- Σε φόβιζε κάτι σχετικά με την απόφαση αυτή
- Υπήρχαν άλλοι εξωτερικοί παράγοντες που σε ενθάρρυναν ή αποθάρρυναν στην απόφασή σου;
- Είχε συμβεί την εποχή εκείνη κάποιο συμβάν που να σε παρακίνησε;
- Είχες εναλλακτικές επιλογές;

Πίνακας 2 : Ερωτήσεις συνεντεύξεων

Μετά από ανάλυση περιεχομένου των συνεντεύξεων, διακρίθηκαν 8 κοινές θεματικές ενότητες (πίνακας 3), που ρίχνουν φως στα κίνητρα ή επιρροές που ώθησαν τα δύο αυτά άτομα στο να ακολουθήσουν το επάγγελμα του ψυχολόγου.

- Πρώτα ερεθίσματα
- Στοιχεία του χαρακτήρα
- Επιθυμία για προσφορά στο συνάνθρωπο
- Προσωπική ολοκλήρωση- βελτίωση
- Γονείς – οικογένεια
- Σχολείο
- Ψυχολογία και κοινωνικό status
- Εναλλακτικές επιλογές

Πίνακας 3 : Θεματικές ενότητες συνεντεύξεων

Τα πρώτα ερεθίσματα και επαφή με την ψυχολογία ήταν μέσω βιβλίων ή και ταινιών:

Κατερίνα: *“...από αναγνώσματα διάφορα...μεταφυσικού περιεχομένου, ανατολικές φιλοσοφίες που ήταν ένα πρώτο κίνητρο χωρίς να έχει άμεση σχέση με την ψυχολογία όπως διδάσκεται, αλλά και αυτό με εσωτερικό κόσμο έχει να κάνει, με σκέψεις, με συναισθήματα...”*

Το βασικότερο κίνητρο και για τις δύο ήταν η έμφυτη τάση που είχαν να ακούν τα προβλήματα των φίλων τους. Χαρακτηριστικά λένε:

Ιωάννα: *“... παρατήρησα από πολύ μικρή ηλικία, οι συμμαθητές μου και οι φίλοι μου, όταν τους συνέβαινε κάτι...ήμουν εγώ στην οποία απευθύνονταν για να πούνε ένα πρόβλημα και μου άρεσε αυτός ο ρόλος από πολύ μικρή. Του ατόμου που ακούει πάρα πολύ και προσπαθεί να αναλύσει τι συμβαίνει για να βοηθήσει τον άλλον...”*

“...στους τομείς που με ενδιέφεραν είχα μεγάλη ευκολία να καταλαβαίνω και να αναλύω, δηλαδή μου έβγαινε αβίαστα αυτό το πράγμα, δεν χρειαζόταν προσπάθεια...”

“...είναι κάτι που μπορώ να κάνω με μεγάλη ευκολία, είναι μέρος του εαυτού μου...και άλλη δουλειά να είχα βρεθεί να κάνω, θα είχα μια πλευρά ψυχολόγου...δεν ξέρω να κάνω κάτι άλλο τόσο καλά...”

Κατερίνα: *“...το κομμάτι της επικοινωνίας μου είναι πιο δελεαστικό, πιο εύκολο...”*

“...με τους φίλους μου στο σχολείο κουβεντιάζαμε πολύ για τέτοια πράγματα, υπήρχε μια έφεση στην ανάλυση... (έχω ένα πρόβλημα) να το κουβεντιάσουμε...ήταν κάτι που μου άρεσε και το είχα άνετα να το κάνω...είναι στοιχείο του χαρακτήρα μου...”

“...αν δεν μου ταίριαζε...ο ρόλος του ακροατή και του ειδικού συμβούλου δεν θα μπορούσα να το συνεχίσω. Σίγουρα ! Αλλά ήταν κάτι που γινόταν στις φιλικές μου σχέσεις πιο παλιά...”

Σημαντικό κίνητρο επίσης είναι η επιθυμία να βοηθούν τους συνανθρώπους τους.

Ιωάννα: *“...μου άρεσε να βλέπω τους άλλους χαρούμενους. Δηλαδή να έχουν κάτι, να έρχονται σε μένα, να μου λένε το πρόβλημά τους και μετά να μου λένε ότι τους βοήθησα και ότι έχουν λύσει αυτό που τους απασχολούσε...”*

“...να είμαι κοντά σε επαγγέλματα που έχουν να κάνουν με φροντίδα, ακόμα κι αν δεν είναι ψυχολογία...”

Κατερίνα: *“...σαν επάγγελμα σου δίνει τη ευκαιρία να παρέμβεις σε κάποιες καταστάσεις και να τις βελτιώσεις, επομένως αυτό από μόνο του ήταν αρκετά δελεαστικό...”*

“...η συνειδητοποίηση (στην πρακτική στο ψυχιατρείο) ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι με προβλήματα και ψυχικές διαταραχές...και η συνειδητοποίηση ότι ο ρόλος μπορεί να είναι και ουσιαστικός, μπορείς να παρέμβεις αποτελεσματικά σε κάποια πράγματα και αυτό είναι πολύ καλό, ότι πιάνει τόπο και ότι έχεις επίδραση στα πράγματα σημαντική...”

Πέρα από αυτό και οι δύο συμμετάσχουσες εξέφρασαν την επιθυμία για προσωπική ολοκλήρωση και βελτίωση μέσω αυτού του επαγγέλματος:

Ιωάννα: *“...ήταν πολύ ανάγκη, δηλαδή αν δεν το έκανα εγώ θα ήμουν δυστυχημένη εγώ προσωπικά... η ψυχολογία για μένα καλύπτει και δικές μου ανάγκες...να έχω την γνώση εγώ για να βοηθάω τους ανθρώπους με απλό τρόπο, να μην χρειάζεται να την δείχνω...”*

Κατερίνα: *“...με ενδιέφερε, με είλκυε όλη αυτή η κατάσταση της εσωτερικής αναζήτησης και της μελέτης για τον εαυτό και συναισθήματα, τα φιλοσοφικού τύπου ερωτήματα με απασχολούσαν, μου άρεσε ο τρόπος προσέγγισης του ανθρώπου...”*

“...υπήρχε και στον χαρακτήρα μου και στην ηλικιακή μου φάση τότε επιθυμία να μάθω τον εαυτό μου και να βελτιωθώ εγώ...”

Ενδιαφέρον αποτελεί ο διπλός ρόλος που έπαιξε η οικογένεια και το σχολείο, κυρίως στην περίπτωση της Ιωάννας. Ενώ στην αρχή ισχυριζόταν ότι οι γονείς της και οι καθηγητές της την απέτρεπαν από το να επιλέξει το επάγγελμα του ψυχολόγου, στην πορεία της συζήτησης προέκυψε ότι έμμεσα, ο ρόλος της στην οικογένειά της, αλλά και το ύφος και επίπεδο του σχολείου της ήταν οι παράγοντες που καλλιέργησαν αυτή την επιλογή.

Ιωάννα: *“...δεν ήταν καθόλου επιθυμία των γονιών μου και επίσης των καθηγητών μου...υπήρχαν αντιδράσεις από τους καθηγητές, επειδή με γνώριζαν και ήθελαν να κάνω κάτι άλλο και των γονιών μου επειδή δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι είναι αυτό που θέλω, κυρίως επειδή δεν ήξεραν το επάγγελμα...”*

“...οι γονείς μου δεν συμφωνούσαν, καθόλου, δεν υπήρχε περιβάλλον που να με ευνοήσει, ούτε υπήρχαν γνωριμίες...”

“...(οι επιρροές από το σχολείο) ήταν αρνητικές σε φανερό, λεκτικό επίπεδο...απ’ την άλλη όμως, ...ήταν ένα σχολείο που ευνοούσε πάρα πολύ την μόρφωση...ασυνείδητα με βοήθησε να βρω τον στόχο μου ...υπήρχε μια κουλτούρα μέσα στο σχολείο πολύ έντονη...μιλούσαν πολύ για ψυχανάλυση, για τέχνη...υπήρχε η ιδέα ότι το σχολείο υπήρχε για ηθική ωρίμανση των μαθητών, όχι μόνο για να μάθουμε...όλο αυτό βοηθάει να δεις τι θέλεις να κάνεις, ήταν σημαντικός σταθμός για μένα...”

“...έπαιξε ρόλο, ίσως στο ότι με μεγάλη ευκολία μπορώ να γίνω ψυχολόγος, ότι μου είναι εύκολο, το γεγονός ότι κάτι τέτοιο έκανα όταν ήμουν μικρή, στην οικογένειά μου, δηλαδή είχα ένα ρόλο του παιδιού που είναι εκεί και ακούει τους μεγαλύτερους, ήμουν το μόνο παιδί...και ήμουν στο ρόλο που είναι εκεί για να ακούσει τους άλλους και να τους βοηθήσει να είναι καλά...μιλούσα πάρα πολύ με τους γονείς μου...ήταν μια κατάσταση που για μένα ήταν οικεία, δεν μου έκανε κόπο...αναπαρήγαγα κάτι που ήταν ο ρόλος που είχα...”

Κατερίνα: "...δεν υπήρχαν ξεκάθαρες κατευθύνσεις, από τους γονείς μου σίγουρα δεν υπήρχε κάτι τέτοιο...όχι, ξεκάθαρη επιρροή από οικογενειακό περιβάλλον ή φιλικό περιβάλλον δεν υπήρχε, δεν υπήρχε κάποιος γνωστός...που να ασχολείται με την ψυχολογία..."

"...στο λύκειο μου είχε τραβήξει την προσοχή ένα μάθημα ψυχολογίας που κάναμε, οπότε υπήρξε σαν ερέθισμα αυτό..."

"...υπήρχε μια κινητοποίηση από το σχολείο, δηλαδή διάβαζα και δοκίμια και αναλύσεις και φιλοσοφικά κείμενα κτλ, οπότε λειτουργούσε κάπως παράλληλα όλο αυτό..."

"...ο πατέρας μου έλεγε τι τα θέλεις αυτά, πήγαινε να γίνεις δασκάλα που είναι σίγουρη απασχόληση...αλλά χωρίς να είναι απαγορευτικό κάτι τέτοιο..."

"...δεν υπήρχε ενημέρωση από το σχολείο..."

"...ως επιρροή το ότι και το δικό μου και το επάγγελμα των γονιών μου είναι ανθρωπιστικής κατεύθυνσης, δηλαδή επαφή με τον άνθρωπο...μου ήταν οικείο έτσι ή αλλιώς από το περιβάλλον μου...αυτές οι καταβολές το έκαναν πιο εύκολο, πιο σαφή αυτή την επιλογή..."

Και οι δύο είχαν εναλλακτικές επιλογές που, όμως, δεν απείχαν πολύ από αυτό που τελικά επέλεξαν .

Ιωάννα: "...βρήκα εναλλακτικές λύσεις ...προσπαθούσα, αν δεν είναι ψυχολογία, να είναι κάτι που να έχει ψυχολογία μέσα ή να κάνω δουλειά παραπλήσια...είχα σκεφτεί κοινωνική εργασία μέχρι και νοσηλευτική ή μαιευτική γιατί μου φάνηκε ότι ήταν σχετικά κοντά...να είμαι κοντά σε επαγγέλματα που έχουν να κάνουν με φροντίδα..."

Κατερίνα: "...πρώτη επιλογή ήταν η νομική για λόγους βαθμολογίας...αλλά εκεί πάλι υπήρχε στο μυαλό μου το να ακολουθήσω την κατεύθυνση της εγκληματολογίας που πάλι σχετίζεται με κάποιο τρόπο με τα ψυχολογικά και κοινωνιολογικά θέματα..."

Μέσα στα κριτήρια επιλογής δεν είχαν συμπεριλάβει οικονομικούς παράγοντες και την πιθανή κοινωνική καταξίωση που θα μπορούσε να προσδώσει το συγκεκριμένο επάγγελμα.

Ιωάννα: *“...όταν αποφάσισα να κάνω αυτό το πράγμα, δεν υπήρχε καν η ιδέα ότι ο ψυχολόγος είχε status...δεν έχουν status οι ψυχολόγοι μολονότι έτσι φαίνεται, δηλαδή είναι πάρα πολύς κόσμος που είναι άνεργος...”*

Κατερίνα: *“...ομολογώ ότι το οικονομικό κομμάτι δεν το είχα σκεφτεί τότε...”*
“...δεν ήταν κάτι που είχα σκεφτεί, ότι θα είμαι ψυχολόγος άρα θα έχω μια θέση στην κοινωνία...δεν υπήρχε αυτό καθόλου”

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, σύμφωνα με τις θεωρίες των Super και Harren και οι δύο συμμετάσχουσες στην έρευνα αντιπροσωπεύουν ένα σταθερό μοντέλο λήψης απόφασης καριέρας (stable pattern). Δηλαδή, αποφάσισαν πολύ νωρίς με τι ήθελαν να ασχοληθούν επαγγελματικά, σύντομα το συγκεκριμενοποίησαν και ακολούθως, έκαναν όλες τις απαραίτητες ενέργειες με σκοπό την πραγματοποίηση αυτού του στόχου. Επιπλέον, γνώριζαν τον εαυτό τους, τις ικανότητες και το ταλέντο τους, επομένως βασίστηκαν σε αυτά ώστε να ασχοληθούν με το αντίστοιχο αντικείμενο που τις εκφράζει. Αν και έμμεση, καθοριστικής σημασία είναι η επιρροή που δέχτηκαν από άλλους ανθρώπους του οικογενειακού ή ευρύτερου περιβάλλοντος. Οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι σημαντικές και απαραίτητες για την ανθρώπινη ανάπτυξη και συμπεριφορά και συνεπώς θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι είναι εξίσου σημαντικές για την διαδικασία λήψης αποφάσεων (Phillips et al, 2001).

Δύο σημαντικές αδυναμίες που έχει αυτή η έρευνα είναι το εξαιρετικά μικρό δείγμα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, αλλά και το γεγονός ότι η ανάλυση του λόγου έγινε από έναν μόνο ερευνητή. Η ανάλυση περισσότερων συνεντεύξεων από περισσότερους ερευνητές πιθανόν να αποκάλυπτε περισσότερους παράγοντες που ωθούν έναν άνθρωπο να επιλέξει το επάγγελμα του ψυχολόγου.

Παρά τις αντικειμενικές αυτές δυσκολίες που δεν επιτρέπουν την διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, ωστόσο, δημιουργείται σαφής υπόνοια ότι ίσως το συγκεκριμένο επάγγελμα επιλέγεται από άτομα με ιδιαίτερες εσωτερικές αναζητήσεις και ικανότητες, αλλά και έντονο αλτρουιστικό χαρακτήρα. Επιθυμούν πρώτα από όλα να προσφέρουν βοήθεια στους συνανθρώπους και έχουν την ικανότητα να το κάνουν λόγω του χαρακτήρα τους. Το μοναδικό όφελος που προσδοκούν να

αποκομίσουν δεν είναι ούτε πλούσιες οικονομικές αποδοχές, ούτε κοινωνική καταξίωση, παρά μόνο η χαρά του προσφέρειν, αλλά και η δυνατότητα για προσωπική διερεύνηση και αυτοβελτίωση. Επομένως, η έρευνα αυτή θα μπορούσε να καταστεί εναρκτήριο σημείο για περαιτέρω έρευνες που θα ρίξουν περισσότερο φώς στις παραπάνω υποθέσεις.

Αναφορές:

1. Gianakos I., (1999), Patterns of Career Choice and Career Decision-Making Self-Efficacy, *Journal of Vocational Behavior* **54**, 244–258
2. Harren, V. A. (1979). A model of career decision making for college students. *Journal of Vocational Behavior*, *14*, 119-133.
3. Phillips S.D, Erin K. Christopher-Sisk, Kristine L. Gravino (2001) Making Career Decisions in a Relational Context, *The Counseling Psychologist*, Vol. 29 No. 2, March 2001 193-213
4. Saaty, T.L. (2008) ‘Decision making with the analytic hierarchy process’, *Int. J. Services Sciences*, Vol. 1, No. 1, pp.83–98.